

Over persvrijheid, 'trial by media', en het vermoeden van onschuld,

De Journalist 2020/228, 23-25

De zaak Bart De Pauw in verband met grensoverschrijdend gedrag en belaging van vrouwelijke medewerkers, de zaak Bo Coolsaet over de aanranding en verkrachting van een minderjarige, en nu meer recent de berichtgeving over de gruwelijke doopactiviteiten van de studentenclub Reuzegom en het brutale politieoptreden met de dood tot gevolg van Jozef Chovanec ontlokten andermaal de discussie hoever de media mogen gaan in de berichtgeving over lopende strafzaken. In het vorig nummer van De Juristenkrant nam Pol Deltour van de Vlaamse Journalistenvereniging het op voor de journalistiek en schetste hij de wettelijke en vooral de deontologische contouren voor een verantwoorde gerechtsverslaggeving. In deze bijdrage zet Dirk Voorhoof het debat verder.

'Trial by media'

In een opiniestuk in *De Standaard* poneerde strafpleiter Joris Van Cauter (*DS 2 september 2020*) dat 'journalisten van (zelfverklaarde) kwaliteitskranten' belangrijke rechtsbeginselen aan hun laars lappen. Van Cauter vindt dat de media het geheim van het strafonderzoek moeten respecteren en dat 'trial by media' niet onschuldig is. Volgens hem creëert dit soort journalistiek een gevaarlijk klimaat. De dag erop diende Walter Van Steenbrugge zijn confrater van repliek. Hij stipte aan dat het geheim van het strafonderzoek geldt 'voor de onderzoeksrechter, de procureur des Konings, de politie en de experts in het onderzoek, maar niet voor de partijen en de media', en dat de media het recht hebben te berichten over lopend strafonderzoek (*DS 3 september 2020*). Twee sterk uiteenlopende perspectieven dus van juridische experts, die ook zelf vaak in de media opduiken. Beide standpunten verdienen enige toelichting, o.a. vanuit het perspectief van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) als hoogste en bindende rechtsnorm. Dit Verdrag waarborgt zowel het recht op een eerlijk proces (art. 6), het recht op privacy en reputatie (art. 8), als het recht op (journalistieke) expressievrijheid (art. 10).

Telkens als de media rapporteren over strafbare of laakbare feiten en bepaalde (meestal publieke) personen in het vizier komen, is al te gauw sprake van 'trial by media', alsof het de media en de journalistiek zijn die het gerechtelijk onderzoek voeren en in een vonnis of arrest de schuld en strafmaat vaststellen. Dat over strafzaken en rechtsprocedures mag worden bericht in de media kan evenwel niet ter discussie staan: sedert het Sunday Times-arrest van 1979 maakte het Europees Mensenrechtenhof in tal van arresten duidelijk dat justitie zich niet in een vacuüm bevindt en de media het recht, zelfs de plicht hebben het publiek op gedegen wijze te informeren over wat zich binnen de muren van justitie afspeelt en te berichten over lopende rechtszaken. Volgens het Europees Hof is het 'inconceivable that there can be no prior or contemporaneous discussion of the large'.

Zwaaiend met de kritiek van 'trial by media', wordt er op aangedrongen dat media, ook in (belangrijke) strafzaken, pas zouden berichten na een definitieve rechterlijke uitspraak. De namen van verdachten, beklaagden of inbeschuldiginggestelden zouden tot dan in de media niet mogen vermeld worden. In een niet ver verleden zijn overigens wetsvoorstellen in die zin ingediend, ook wetsvoorstellen die de mogelijkheid openden om via de kortgedingrechter mediaberichtgeving en gerechtsverslaggeving over bepaalde zaken te verbieden wegens gevaar voor schending van het vermoeden van onschuld. Deze wetsvoorstellen zijn nu wel in de parlementaire archieven terecht gekomen, maar ze bewijzen dat er een hardnekkig discours bestaat dat aan de nieuwsmedia en de

journalistiek nieuwe beperkingen wil opleggen, onder het voorwendsel een meer serene afhandeling van rechtszaken te garanderen. Het laat geen twijfel dat dergelijke verregaande inperkingen van de misdaad- en gerechtsverslaggeving onvermijdelijk in strijd komen met artikel 10 EVRM en de daarop geënte rechtspraak van het EHRM.

Geheim van het strafonderzoek

Hoeven de media dan het geheim van het strafonderzoek niet te respecteren? Het moge duidelijk zijn dat het onderzoeksgeheim zoals vastgelegd in het Wetboek van Strafvordering enkel geldt voor de medewerkers van politie en justitie die beroepshalve betrokken zijn bij het vooronderzoek of het gerechtelijk onderzoek, en dus niet afdwingbaar is tegenover media of journalisten. Bovendien is het onderzoeksgeheim niet absoluut: de wet zelf geeft aan sommige actoren van justitie de mogelijkheid om te communiceren over lopend strafonderzoek en aan de pers gegevens te verstrekken 'in het openbaar belang' en in functie van het recht op informatie van het publiek. Overigens moet die openbaarmaking door politie of parket van gegevens uit lopend onderzoek wel gebeuren met inachtneming van het vermoeden van onschuld en het recht op privacy. Dat journalisten via een andere weg toegang kunnen krijgen tot geheime informatie in een strafdossier en daarover publiceren, is overigens toelaatbaar. Het is enkel wanneer journalisten doelbewust door het openbaar maken van gegevens uit een strafdossier het gerechtelijk onderzoek hinderen of daarmee een inbreuk plegen op het privéleven van in het strafdossier genoemde personen, dat strafvervolgning mogelijk is in toepassing van art. 460ter van het Strafwetboek (*misbruik van inzagerecht*). Bij herhaling heeft het Europees Hof duidelijk gemaakt dat schending van het geheim van het strafonderzoek geen voldoende reden is om een journalist of uitgever te vervolgen of veroordelen, daarmee voorrang gevend aan de persvrijheid en het recht op informatie.

Vermoeden van onschuld

Een andere kwestie is of het vermoeden van onschuld in gevaar komt naar aanleiding van mediaberichtgeving waarbij bepaalde personen in verband worden gebracht met strafbare of laakbare feiten. Vaak is aangevoerd dat het schenden van het vermoeden van onschuld door de media, aan de verdachten of beklaagden een recht op een eerlijk proces ontnemt. Door de mediaberichtgeving riskeert men daarom een buitenvervolginstelling of vrijspraak. Het is evenwel niet omdat de media over een misdrijf of strafzaak publiceren en persoonsgegevens publiceren over de beklaagde of de beschuldigde, dat daarmee het vermoeden van onschuld, zoals o.a. gewaarborgd door artikel 6 van het Europees Mensenrechtenverdrag, is geschonden. Het vermoeden van onschuld zoals het geldt voor justitie, is immers niet op dezelfde rigide wijze van toepassing voor de media- en de gerechtsverslaggeving. En zelfs voor justitie verhindert het vermoeden van onschuld niet dat men een verdachte kan aanhouden of in voorhechtenis opsluiten, tot inbeslagnames kan overgaan en na verder onderzoek wegens voldoende aanwijzingen van schuld naar een vonnisgerecht, naar de beklaagdenbank, kan doorverwijzen, met het openbaar ministerie in de rol van openbare aanklager. Het in de media publiceren van persoonsgegevens over verdachten of beschuldigen is op zichzelf geen inbreuk op het vermoeden van onschuld. Het is pas wanneer de media deze personen als reeds veroordeeld voorstellen en via een mediacampagne, bewust, het recht op een eerlijk proces effectief aantasten door een ontoelaatbare invloed op justitie uit te oefenen, dat een veroordeling of maatregel tegen een journalist, krant, tijdschrift of omroep gerechtvaardigd kan worden. Het volstaat dus niet dat een beklaagde of diens advocaat van oordeel is dat bepaalde mediaberichtgeving hen slecht uitkomt, er moeten wel degelijk objectieve redenen zijn waarom een eerlijk proces niet langer gewaarborgd is. Het Europees Hof heeft bij herhaling bevestigd dat '*press coverage of current events is an exercise of freedom of expression, guaranteed by Article 10 of the Convention. If there is a virulent press campaign surrounding a trial, what is decisive is not the*

subjective apprehensions of the suspect concerning the absence of prejudice required of the trial courts, however understandable, but whether, in the particular circumstances of the case, his or her fears can be held to be objectively justified'. Van een aantasting van de waarborgen op een eerlijk proces is al evenmin gauw sprake: *'a fair trial can still be held after intensive adverse publicity. In a democracy, high-profile criminal cases will inevitably attract comment by the media; however, that cannot mean that any media comment whatsoever will inevitably prejudice a defendant's right to a fair trial – otherwise the greater the notoriety of a crime, the less likely that its perpetrators will be tried and convicted'*. Het Belgische Hof van Cassatie maakte ook al duidelijk dat een intensieve media-aandacht voor een belangrijke strafzaak niet leidt tot een aantasting van het recht op een eerlijk proces en dat het vermoeden van onschuld ondanks een massieve persverslaggeving overeind kan blijven (Cass. 19 februari 2008, inzake Hans Van Themsche).

Kwaliteitsjournalistiek als basisbeginsel

Om zeker geen misverstand te creëren: dit is geen pleidooi om onverantwoorde berichtgeving over strafzaken te legitimeren, maar wel om de juridische basisprincipes in hun context te plaatsen. Het tonen of publiceren van naam en foto van een verdachte, en zelfs van een veroordeelde, kan immers weldegelijk een inbreuk zijn op het recht op eer en goede naam, recht op afbeelding of het recht op privacy, zoals het Europees Hof in een aantal arresten bevestigde. Kan, want onder bepaalde voorwaarden is het publiceren van naam en/of foto van een verdachte juist wel te rechtvaardigen in toepassing van artikel 10 EVRM. Journalistieke rapportering die bepaalde personen in een erg ongunstig daglicht stelt, maar gebaseerd is op voldoende betrouwbaar bronnenmateriaal of geloofwaardige getuigenissen en verband houdt met een thematiek van maatschappelijk belang (het functioneren van politie of justitie, seksueel grensoverschrijdend gedrag, financiële fraude, milieumisdrijven of andere ernstige criminele feiten...), kan evenmin aangemerkt worden als onrechtmatig of lasterlijk.

Ondertussen kan zeker op sommige redacties de Code van de Raad voor de Journalistiek nadrukkelijker onder de aandacht worden gebracht. Artikel 23 van de Code en de richtlijnen over identificatie in een gerechtelijke context (<https://www.rvdj.be/code-raad-voor-de-journalistiek>) zijn ongetwijfeld nuttige richtsnoeren. Het is dan aan de Raad voor de Journalistiek om, na klacht, te oordelen of al dan niet de basisregels van de Code zijn gerespecteerd. Media kunnen ook verplicht worden een recht van antwoord te publiceren of uit te zenden en journalisten en hoofdredacteurs kunnen ter verantwoording worden geroepen wegens onrechtmatige, lasterlijke of privacy-schendende journalistiek in toepassing van artikel 1382 van het Burgerlijk wetboek. En in (zeer) uitzonderlijke gevallen kan dus strafvervolgning voor (mede-daderschap aan) misbruik van inzage-recht in toepassing van art. 460ter SW. Mits pertinente afweging en het rekening houden met verschillende factoren, kan een sanctie voor of inperking van journalistieke gerechtsverslaggeving in concrete omstandigheden dus gerechtvaardigd worden. Schending of naleving van journalistiek-ethische principes kan daarbij in rekening worden gebracht, want het Europees Hof beoordeelt of journalisten *'acted in discharge of their duty as purveyors of accurate and reliable information and in full compliance with the tenets of responsible journalism'*.

Het wat drammerige discours over de schending van het onschuldvermoeden en het overdrijven van de impact van de mediaberichtgeving op het verdere strafproces zijn geen valabele, en zeker al geen doorslaggevende redenen om de journalistieke verslaggeving over belangrijke strafzaken verregaand in te perken. Fundamentele rechtsprincipes zoals het recht op een eerlijk proces en het recht op privacy moeten zeker gewaarborgd blijven, maar ze mogen niet dienen als knuppel of als bokshandschoen om andere grondrechten uit te schakelen. En ja, het omgekeerde is evengoed waar.

Dirk Voorhoof

Human Rights Centre UGent en Legal Human Academy.

(zie eerder 'De buurman-seriemoordenaar, het vermoeden van onschuld en de media', De Juristenkrant 2010/202, 11 en 'De media en de verdachte', De Juristenkrant 2012/245, 12).